

Sain Márton (1915–1997)

Száz éve született a Nincs királyi út! szerzője

A híres matematikátörténész, gimnáziumi tanár 100 éve, július 28-án látta meg a napvilágot. Születésének centenáriumára alkalmából méltó megemlékeznünk életéről és munkásságáról. A lap fiatal olvasói számára talán tanulságul szolgálhat középiskolai éveire való hangsúlyosabb visszatekintés.

Sain Márton tanár-tanító családban született a ma már Romániához tartozó Máramarosszigeten (Sighetu Marmăției). Az elvesztett első világháborút követően a család áttelepült a megmaradt országrészbe: 1919-től gyermekéveit Oroszában töltötte, ahol édesapja polgári iskolai rajztanárként kereste kenyerét. Elemi iskoláit és a középiskola alsó négy évfolyamát ebben az alföldi kisvárosban végezte. (Abban az időben minden gimnázium nyolc évfolyamos volt, ahová legrövidebb úton az egyébként hatosztályos elemi iskola négy évfolyamának elvégzése után lehetett bekerülni.)

A gimnázium felső négy osztályát a szomszédos Hódmezővásárhely nagymúltú református iskolájában végezte, mely éppen diákkorában, 1930-ban vette fel az oktatásra oly sokat áldozó erdélyi fejedelem, Bethlen Gábor nevét. Középiskolás éveit éppen a gazdasági világválság idejére estek (1929–33), így szüleinek komoly áldozatot kellett hozniuk taníttatása érdekében. Az évi 80 pengős tandíj elengedését csak az újonnan belépők nem kérhették, de a havi 58 pengős internátusi, valamint az évi egyszeri 37 pengős beírási díjakét senki sem. (Összehasonlításképpen: a KöMaL akkori éves előfizetési díja 8 pengő volt.) Ugyanakkor a jól tanuló diákok – miként különösen a felsőoktatásban most is – különböző ösztöndíjak elnyerésével tudták valamennyire mérsékelni taníttatásuk terheit.

A gimnáziumban matematikára *Falábú Dezső*, fizikára *Varga Dezső* tanította. Kiemelkedő matematikai képessége már korán megmutatkozott: ötödik osztályban például 42(!) társa közül egyedül ő szerzett (az akkor jelesnek számító) 1-es osztályzatot „mennyeségtanból”. Mindvégig az osztály legjobbjai között volt, végül ketten érettségiztek kitüntetéssel.

Az őt különösen érdeklo szaktárgyak tanulása mellett igyekezett szellemét, lelkét és testét a lehető legsokoldalúbban kiművelni. Rendkívüli tárgyként előbb az angolt, majd a vívást vette fel. (Ekkor a „humán” gimnáziumokban latin, görög és német nyelvet kellett kötelezően tanulniuk a diákoknak.) Az iskola diák-közeletében aktív szerepet játszott: az Attila sportkör alelnöke, majd titkára, nyolcadikban a Református Ifjúsági Egyesület főtitkára, a Petőfi Önképzőkör titkára volt. Utóbbiban először mint „reményekre jogosító” költő tűnt fel, majd Rapcsák Andrással közös dolgozatával elnyerte a fizika pályázatot. Végzős diákként ő mondta az október 6-i iskolai ünnepségen az emlékbeszédet. Visszatekintve mindez már előre vetítette a két kultúra (humán és reál) határán kibontakozó későbbi életművét, de tanulságként talán azt is elmondhatjuk, hogy bármilyen későbbi kimagasló szakmai teljesítmény előfeltétele a szűk szakterületen túlterjedő látókör.

A gimnázium elvégzése után a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett matematika–fizika szakos középiskolai tanári oklevelet 1938-ban. Kisgyermekkorát az első, pályakezdését a nemsokára kitörő második világháború tette rendkívül nehezzé. 1939 és 47 között előbb kiképzés, majd fegyvergyakorlatok, később hadiszolgálat és hadifogság miatt 8 év gyakorlatilag kiesett életének potenciálisan legtermékenyebb időszakából. Több, rövidebb ideig tartó alkalmazás mellett három intézményben töltött tanárként 9-9 évet: a Budapesti Református Gimnáziumban (ma Lónyay Utcai Református Gimnázium), majd pályája végén az ELTE Apáczai Csere János, illetve Radnóti Miklós Gyakorló Iskolájában. 1978 és 1984 között nyugdíjas óraadóként matematikátörténetet adott elő az ELTE Tanárképző Főiskolán.

1986-ban jelent meg fő műve, amely országosan is igazán ismertté tette, a *Nincs királyi út! – Matematikátörténet*. Könyve annyira alpmű, hogy tapasztalataim szerint – kissé *Simonyi Károly A fizika kultúrtörténetéhez* hasonlóan – számos humán érdeklődésű kolléga könyvespolcán is megtalálható. Ezt megelőzően 1980-ban a Gondolat zsebkönyvek sorozatban adták ki *A fény birodalma* című könyvét, ma már hihetetlennek tűnő 20 000 példányban. Már csak *A Fény Nemzetközi Éve* alkalmából is érdemes (újra) elővennie minden fizikatanárnak és fizikával komolyabban foglalkozni kívánó diáknak ezt az érdekes, a történetiséget és a mély szakmai tartalmat ideálisan ötvöző könyvecskét.

Nevét két további, talán ma is gyakrabban forgatott hozzá köthető kiadvány segít megőrizni: a *Matematikátörténeti* és a *Fizikátörténeti ABC*. Előbbinek egyedüli, utóbbinak *ifj. Gazda István*nal társszerzője, s mindkét könyv nagyon hasznos az érettségire való felkészülésben is. Érdekesség, s számomra szívmelengető, hogy három könyvének is (egyik) lektora a hódmezővásárhelyi születésű, szintén Széchenyi-díjas *Vekerdi László* volt (akinek édesapja iskolánkban tanított matematikát, fizikát és latint 1922-ig). Emellett Sain Márton szerkesztője és társszerzője volt annak a *Matematika feladatgyűjteménynek*, melyet a hetvenes-nyolcvanas években tulajdonképpen az egész ország használt, így diákkoromban én magam is annak feladatain pallérozódtam.

Sain Márton 1997. február 19-én hunyt el. Elhivatott életével, hazánk műszaki–természettudományos műveltségét jelentősen gazdagító munkásságával álljon példaként a jelen és jövő generációk előtt.

Berecz János

matematika–fizika szakos tanár

Hódmezővásárhely, Bethlen Gábor Református Gimnázium